

Araştırma Makalesi / Research Article

Nitel Tercih Modeli ile Uluslararası Göç, İstihdam ve Mobil Telefon Abonelikleri İlişkisi: AB Aday Ülkeler Kapsamında Bir Uygulama*The Relationship of Qualitative Choice Model and International Migration, Employment and Mobile Telephone Subscriptions: A Study Within the EU Candidate Countries*Emin Ahmet KAPLAN ¹, İlkay GÜLER ² & İsmail KIRIÇ ³

Geliş/Received: 06.12.2021

Kabul/Accepted: 28.02.2022

Öz

Küreselleşme nedeni ile göç tüm Dünya'yı etkileyen bir konu haline gelmiştir. Dolayısıyla Dünya genelinde neredeyse tüm ülkeler göçten etkilenmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl uluslararası göçün artışına itafen 'göç çağı' olarak adlandırılabilir. Genel olarak insanların göç etmelerindeki temel nedenler ekonomik, sosyal, politik olmakla beraber, temelde daha iyi iş, daha iyi çalışma şartları kısacası daha iyi yaşama hayaline kavuşma isteğidir. Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışma panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri ile tahmin edilecektir. Panel logit modeli tahmin sonuçları dikkate alındığında iş gücü ve mobil telefon abonelik değişkenlerinin, göçü açıklamada anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşgücünde meydana gelebilecek bir artış, göçün artma olasılığını yaklaşık 6 kat daha fazla arttırmaktadır. Ancak mobil telefon abonelik değişkeni, göçü açıklamada anlamlı bulunmakla beraber, mobil kullanıcı sayısındaki artışın göç değişkenindeki artış olasılığını 2.04 kat azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, panel nitel tercih modelleri, istihdam, AB aday ülkeler

Abstract

Due to globalization, migration has become an issue that affects the entire world. Therefore, almost all countries in the world are affected by migration. The century we are in can be called the 'age of migration' in response to the increase in international migration. In general, the main reasons for people's emigration are economic, social, political, but basically it is the desire to get a better job, better working conditions, in short, the dream of living better. Considering the 2002-2020 annual time frame for the countries of Turkey, Albania, Bosnia and Herzegovina and North Macedonia, which are in the category of candidate countries for the European Union

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Dr. Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, e-posta: eminahmet@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4808-8529>

² Dr. Öğr. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, e-posta: ilkay.guler@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1289-6652>

³ Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, e-posta: ismailkirac@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4944-5804>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Kaplan, E. A., Güler, İ. & Kırıcı, İ. (2022). Nitel tercih modeli ile uluslararası göç, istihdam ve mobil telefon abonelikleri ilişkisi: AB aday ülkeler kapsamında bir uygulama. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 16-30.

(EU) membership, this study, which investigates the effect of labor force participation and mobile phone subscriptions on international migration, will be estimated by panel logit and panel probit models, which are panel qualitative preference models. When the panel logit model prediction results were taken into consideration, it was concluded that the labor force and mobile phone subscription variables were significant in explaining migration. An increase in the labor force that may occur, increases the likelihood of an increase in migration by about 6 times. However, although the mobile phone subscription variable was found to be significant in explaining migration, it was concluded that the increase in the number of mobile users reduced the probability of an increase in the migration variable by 2.04 times.

Key Words: International migration, panel qualitative choice models, employment, EU candidate countries

1. GİRİŞ

Küreselleşme nedeni ile göç tüm Dünya'yı etkileyen bir konu haline gelmiştir. Dolayısıyla Dünya genelinde neredeyse tüm ülkeler göçten etkilenmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl uluslararası göçün artışına istinaden 'göç çağı' olarak adlandırılabilir. Genel olarak insanların göç etmelerindeki temel nedenler ekonomik, sosyal, politik olmakla beraber, temelde daha iyi iş, daha iyi çalışma şartları kısacası daha iyi yaşama hayaline kavuşma isteğidir.

Uluslararası göç gerek göç alan hedef ülkeye gerekse göç veren kaynak ülkeye avantajların yanında dezavantajlar getirmektedir. Göçmenlerin kaynak ülkeye dönüş yapması halinde, hedef ülkede edindikleri iş tecrübesini, kaynak ülkeye aktarması avantaj iken, hedef ülkeye giden göçmenler vasıflı ise, kaynak ülkeyi olumsuz etkilemektedir. Özellikle son yıllarda gerçekleşen uluslararası göç olgusu, kaynak ülkedeki savaş, çatışma ortamından kaçma isteği ile meydana geldiği için, hedef ülkeye gelen göçmenler, kaynak ülkeye geri dönmeme eğilimindedir (Deniz, 2014:185).

Günümüzde uluslararası göç ve istihdam ilişkisi büyük önem taşınmaktadır. Göçmenlerin istihdamı pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başlıcaları: göçmenlerin hedef ülkenin dilini bilmemesi, eğitim, diploma veya mesleki ustalık belgelerinin hedef ülke ile uyuşmaması, yasal düzenlemeleri bilmemesi, hedef ülkedeki vatandaşların olumsuz bakış açılarıdır. Bu zorlukları aşabilmek için hedef ülkelerdeki göçmenler için, uygulamada çalışma hayatına atıldıklarından dolayı yasal düzenlemelerin uyarlanması önem taşımaktadır.

Gerçekleştirdiğimiz çalışmanın amacı, Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisini araştırmaktır. Panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri kullanılmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde, göç kavramı detaylı olarak açıklanmaktadır. İkinci bölümde Klasik İktisat, Malthus, Keynes ve Neo-Klasik İktisat iktisat okullarında ve modern teorilerde uluslararası göç incelenmektedir. Üçüncü bölümde uluslararası göçün Türkiye'deki tarihsel perspektifi aydınlatılmaktadır. Dördüncü bölümde, kapsamlı literatür taraması yer almaktadır. Beş ve altıncı bölümde, araştırmanın, yöntemi, modeli, veri toplama araçları ve analiz sonuçları açıklanmaktadır. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak analiz sonuçları değerlendirilmektedir.

2. GÖÇ KAVRAMI

İnsanlık tarihi ile eş değer göç kavramı⁴, günümüze kadar varlığını sürdürmüş, sürdürmeye devam etmektedir. Göç, terimleri sözlüğüne göre, göç, kavramı ile ilgili ortak bir tanım bulunmamaktadır. Göç, bir devlet içinde yer değiştirerek veya uluslararası bir sınırı geçerek, nedeni, yapısı, süresi ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre ise göç; "evden eve taşıma",

⁴ Göç kavramının tanımları ve çeşitleri açıklanırken, İsmail Kır aç'ın "Yönetişim ve Yetenek Eksenli Bir Bakışla Mülteci Sorununun Çözümü: Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı Örneği" isimli yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır. Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi (ANKAD)

“nakil” ve “göç esnasında taşınan eşyaların tamamı” olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin veya toplulukların siyasi, ekonomik, toplumsal nedenlerle, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme, bir ülkeden başka bir ülkeye gitmesi gibi, hicret, muhaceret olarak açıklanmaktadır. Göç kavramı temel olarak yer değiştirme ile özdeş olarak kabul edilse de etkileri, sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumun yapısıyla yakından ilişki içindedir. Göç kavramının türleri şu şekildedir:

Düzenli Göç: Kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden, yeni bir ikamet yerine gitmeleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

Düzensiz Göç: Ülkeye yasa dışı yollardan gelen veya yasal yollarla geldiği halde yasal çıkış süreleri bitince çıkmayan kişileri kapsar (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2021).

İç Göç: “Ülke sınırları içindeki”, ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla devamlı / daimi veya geçici olarak kişilerin göç etmeleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Nüfus hareketleri olarak değerlendirilen iç göç gerçekleştiğinde, ülkenin nüfusunda değişme olmazken, göç edilen yer veya bölgelerin nüfusu artar (Sayın, Usanmaz, ve Aslangiri, 2016: 1-13).

Dış Göç / Uluslararası Göç: Uluslararası sınırlardan geçerek başka bir ülkeye yerleşmek üzere, kişilerin geçici veya daimi olarak menşei ülkelerinden veya mutlak olarak ikamet ettikleri ülkelerinden ayrılmalarıdır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Beyin göçü, işçi göçleri ve mübadele göçleri olmak üzere dış göç, gruplara ayrılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 173-175).

Mevsimlik Göç: Mevsimlik göç, yılın belli bir dönemlerinde, tarım, hayvancılık, turizm sektörlerinde çalışmak amacıyla insanların yer değiştirmesidir. Bu göç türünde süre kısa olduğu için birden fazla kültür aynı ortamda iç içe varlığını devam ettirerek kültürler arası etkileşimi artırır (Sağlam, 2006: 1-13).

Sürekli Göç: Siyasi, sosyal, ekonomik ve doğal nedenlerle, insanların zorunlu veya gönüllü olarak buldukları yerden daimi olarak ayrılmaları ve başka bir yere kalıcı olarak yerleşmeleridir.

Emek Göçü: Ekonomik ve sosyal nedenlerle emeğin yer değiştirmesidir. İç göç veya dış göç yolu ile gerçekleşir (Yıldırımoglu, 2005: 1-24).

Gönüllü ve Zorunlu Göçler: Kişilerin kendi iradeleriyle gerçekleştirmiş oldukları göçler “gönüllü göç” olarak tanımlanabilir. Bu göç türündeki amaç, daha iyi imkânlar içerisinde yaşama isteğidir. Zorun göç ise devletin aldığı karar gereği ve/veya buldukları bölgenin güvenlik ve diğer nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir. Zorunlu göçe neden olan faktörlerin başlıcaları şu şekildedir; savaşlar, doğal afetler, temel ihtiyaçların karşılanmasındaki zorluklar, güvenlik ihtiyacı, dini, siyasi ve etnik baskılar.

2.1. İktisat Okullarında ve Modern Teorilerde Uluslararası Göç

İktisat okullarının göç konusundaki yaklaşımları incelendiğinde, göç ile ilgili net bir tanımın yapılamadığı, coğrafi ve zamansal farklılıklardan kaynaklanan, farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir.

Klasik iktisatın babası Adam Smith, doğrudan göç kavramına değinmemekle beraber, emeğin, bir bölgeden diğer bölgeye serbest hareket edebilmesinin önemini belirtmiştir. Smith, insanları göçe iten en önemli sebebin, refaha ulaşma çabası olduğunu ileri sürmüştür.

Nüfus artışının özellikle istihdam ve ücretler üzerindeki etkisi üzerinde duran Malthus’a göre ise göç, mutsuzluğu ifade etmektedir. Malthus göçü bir taraftan doğal ve açık bir çare olarak değerlendirirken, diğer taraftan, göçün yaratacağı nüfus artışının gıda yetersizliğine neden olacağını ileri sürmüştür. Malthus’un nüfus teorisi, gıda maddeleri ile insan sayısını

ilişkilendiren ilk kuramdır. Malthus'a göre, gıda maddelerinin artış hızı, aritmetik (1,2,3,4,5,...) iken insanoğlunun artış hızının geometrik (1,2,4,8,16,...) olduğunu ileri sürmüştür.

Klasik politik iktisatçı Ricardo, azalan verimler yasasını formüle ederken Malthus'un kuramından faydalanarak, ücret ve nüfus etkisini ortaya koymuştur.

Stuart Mill, devam eden göçün, aşırı nüfusa neden olarak, hastalıkları tedavi etmede yetersiz kalınacağını ileri sürmüştür. Marx, Ricardo'nun kullandığı Malthus'un nüfus teorisini kabul etmemiş ve yedek işsiz ordusu olarak adlandırdığı oransal olarak fazla nüfus kuramını ortaya atmıştır. Marx kapitalizmden önce göçü, düşmanların istilası, üretim araçlarındaki değişim, kuraklık vb. çevresel gelişmelere bağlı tarihi bir sosyal tepki olarak açıklanırken; kapitalist sistemde, emek faktörünün, kapitalist yönetici sınıfına hizmet ettiğini, bu nedenle göçün teşvik edildiğini ileri sürmüştür. Fakat ekonomik durgunluk dönemlerinde hükümetlerin, krizleri engellemek için göçü engelleyen politikalar koyduğunu belirtmiştir (Özdil, 2019; Günay, Çelik, 2021; Eren, 2021).

Neo-klasik iktisatçılar, ülkeler arasındaki reel ücret ve sermaye getirilerindeki farklılıkların işgücü ve sermaye akışına yol açtığını ileri sürmüşlerdir. Ve göç kavramını, işgücü arz ve talebi arasındaki coğrafi farklılıkların sonucu olarak açıklamışlardır. Neo-klasik iktisatçılar, tam istihdam varsayımı altında, merkeze ücreti olarak, ücret farklılıkları ve göç akımları arasında doğrusal bir ilişki kurmuşlardır. Neo-klasiklerin makro düzeyde ele aldığı bu teori, mikro düzeyde incelendiğinde, bireysel tercihlerin neden olduğu dürtü ile açıklanmaktadır. Her göçmenin gideceği ülkede istihdam edilme olasılığını ve beklenen kazancı artırabilme durumunu yansıtan "insan sermayesi" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, istihdam ve ücretlerin yanında, göçün maliyetini ve teknolojilerini belirleyen özellikleri içermektedir. Neo-klasik iktisada göre göç kararı, emek verdiği ülkedeki piyasa ile ve gitmeyi istediği piyasa arasındaki kazanç farklarına göre verilmektedir.

Keynes'e göre, emek arzı yalnızca reel ücretlere değil, aynı zamanda nominal ücretlere de bağlıdır. Neo-klasik iktisat teorisinde para yalnızca bir değişim aracı iken Keynesyen iktisat teorisinde değişim aracı olmasının yanı sıra ayrıca tasarruf aracıdır. Dolayısı ile göç akımı nominal ücretlerin yüksek olduğu bölgelere doğru hareket etme potansiyeli taşımaktadır. Keynes, Neo-klasik iktisatın uluslararası göç konusundaki görüşlerini eleştirmekle beraber günümüzde göç kavramı genel olarak Neo-klasik iktisat teorisi çerçevesinde şekillenmektedir. İktisat okullarına göre göçü harekete geçiren unsurlar tablo 1'de gösterilmektedir (Özdil, 2019; Günay, Çelik, 2021).

Tablo 1. İktisat Okullarına Göre Göçü Harekete Geçiren Unsurlar

Klasik İktisat	Emeğin Serbest Dolaşımı
Malthus	Nüfus
Keynes	Nominal Ücret
Neo-Klasik İktisat	Ücretler ve Rasyonel Birey Davranışları

Kaynak: Günay ve Çelik, 2021'den yararlanarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

İktisat okullarının göç konusundaki yaklaşımlarının yanında literatüre katkı yapan göç teorileri de bulunmaktadır. Ravenstein'in ortaya attığı göç kanunları teorisine göre, sanayileşmenin artması ile istihdamın ve ulaşım yapılarının artması insanların Avrupa'nın merkezine ve Kuzey Amerika'ya geçişini rahatlatmıştır. Bu nedenle çok sayıda insan, refah seviyesi daha yüksek bir yaşam için başka bölgelere göç etmişlerdir. Göç edenlerden kalan boşluklara da daha uzaklardan gelenler yerleşmişlerdir.

Ravenstein'a göre, her ana göç akımı, karşı akıma neden olurken, kent nüfusu, kırsal nüfusa göre daha az göç etmektedir.

Lee ise, 1966'da "A Theory of Migration" isimli eserinde, itme-çekme, kavramlarına teorik bir altyapı oluşturmuştur. İtici olumsuz, çekici ise olumlu etkilerdir. Lee'ye göre gençler, göç etmeye daha yatkındır. Göç hareketlerinin sebeplerini ise şu şekilde belirtmiştir; başlangıç noktası ile ilgili faktörler, varış yeri ile ilgili faktörler, ara süreçte oluşan engeller ve kişisel faktörlerdir.

Zelinsky ise, "İşgücü Hareketliliğinde Geçiş Hipotezi" isimli eseri ile, modernleşme, geçiş ve göç arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Özdil, 2019; Günay, Çelik, 2021).

2.2.Uluslararası Göçün Türkiye'deki Tarihsel Perspektifi

Ülkemiz coğrafi ve stratejik konumu gereği, Asya ve Avrupa arasında köprü durumundadır. Ege ve Akdeniz bölgesinin deniz kıyısında, doğu sınırlarının ise dağlık olması nedeni ile yasadışı göçün kontrolü sağlamak oldukça güçtür. Özellikle Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenler, ülkemizi geçiş güzergâhı olarak kullanmaktadır. Ayrıca sınırimız bulunan ülkelerde yaşanan siyasi çatışmalar, ekonomik istikrarsızlıklar, uluslararası göçü her geçen gün arttırmaktadır. Gerek Cumhuriyet öncesi dönemde gerekse Cumhuriyet sonrası dönemde, ülkemize gelen göç hareketleri şu şekildedir:

- Osmanlı İmparatorluğu zamanında, 1672'de matbaacılığın öncüsü İbrahim Müteferrika, itfaiyeciliğin öncüsü Kont Ödön, 1699'de Macar Kralı Thökoly Imre ve eşi, 1718'de Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc ve Prens Adam Czartorski'nin 1841'de Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi gibi bireysel sığınma taleplerinin yanında, kitlesel sığınma talepleri de hoşgörü ile karşılanmıştır. 1492'de on binlerce Yahudi, İspanya'dan gemilerle Osmanlı Topraklarına getirilmiştir. 1709'da İsveç Kralı Şarl ve yaklaşık 2 bin kişi, 1848'de Prens Lajos Kossuth ve yaklaşık 3 bin Macar, 1856-1864 yılları arasında Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas, Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmış, 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra Vrangel, yaklaşık 135 bin kişiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun korumasını istemiştir.
- Cumhuriyet döneminde ise, göç hareketleri devam etmiştir. 1922'den günümüze kadar 6,5 milyondan fazla kişi kitlesel olarak ülkemize göç etmiştir. Bu sayı içerisinde en büyük pay Nisan 2011- Mart 2019 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar sonucu Türkiye'ye gelen 3.6 milyon kişiye aittir. Türkiye'ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılar incelendiğinde ise son 15 yılda yaklaşık 3.3 milyon yabancıların ikamet izni aldığı görülmüştür." (T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç Dairesi Başkanlığı, 2021).

3. LİTERATÜR

Göç hareketleri tarihsel süreçte neredeyse her dönemin konusu olmuştur. Bununla beraber gerek yurt içi, gerekse uluslararası boyutta yaşanan toplumsal hareketler birçok araştırmanın konusu haline gelmiştir. Araştırmaların çoğaldığı gibi konuyu ele alan teorilerin sayısı da artmıştır. Göç teorilerinde karşımıza iki önemli akım çıkmaktadır. Bunlardan ilki göçün menfi yönlerini ön plana çıkaran "neoklasik göç teorisi"; ikincisi ise göçün müspet taraflarını ele alan "bağımlılık" ve "yapısalcı" yaklaşımlardır (Aktaş, 2015).

Literatürde ilk ulaşılan çalışma Kelley'e (1965) aittir. Kelley, 1865-1935 yılları arasında Avustralya'daki göç deneyimini panel VAR analizi ile incelemiştir. Avustralya'nın yanında ABD'nin ekonomik büyümesi ve işsizliğin anlaşılmasına katkı sunmayı amaçlamıştır. Avustralya'da göçün ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini belirlerken, göçün işsizlik üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bir başka araştırmada, Dolado, Gorla ve Ichino (1994), 1960-1985 döneminde bir dizi OECD ülkesini ele almıştır. Solow büyüme modeli dikkate alındığında gerçekleştirilen analiz göçmenlerin ev sahibi ülkeye getirmiş oldukları sermayenin etkilerinin neler olacağını incelemektedir

Marr ve Siklos (1994), Kanada’da göç ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla 1962-1990 yılları arasındaki çeyreklik verileri kullanmışlardır. İlk olarak göçün geçmiş, şimdiki ve gelecekteki işsizlik tarafından ortaklaşa belirlenmesine izin veren zaman serisi yöntemi uygulanmıştır. Daha sonra geçici ve kalıcı işsizliğin göçmenlik üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Sonuçta, 1978’den önce göç-işsizlik arasında negatif, 1978’den sonra ise göç-işsizlik arasında pozitif ilişki saptanmıştır.

Göçün refah üzerindeki etkileri ile ilgilenen bir başka isim ise Alexander Kemnitz’dir (2001). Kemnitz neo-klasik göç teorisinin bazı görüşlerini kabul etmemiştir. Neo-klasik teorisinin aksine göçmenlik olgusunun ekonomik fayda sağlayabilmesi için bir göçmenin, ekonomik sermayesi vasat seviyesinde olan bir yerliden daha fazla gelire sahip olduğu takdirde ancak fayda sağlayabileceğini savunmuştur.

Dustman, Fabbri ve Preston (2005), göçmen işçilerle, İngiltere’deki işçilerin, yerleşik nüfusun istihdamı, katılımı, işsizlik ve ücretleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu amaçla 1983-2000 yılları arasındaki İngiliz İş Gücü Anketi’nden elde edilen verilere EKK (En Küçük Kareler) yöntemi uygulamışlardır. Göçmen işçilerle, İngiliz işçilerin yetenekleri benzer olduğu gözlenmiştir. Toplu düzeyde genel etkiler olduğuna dair bir sonuca ulaşılamamakla beraber farklı eğitim grupları için etkilerin farklı olduğuna dair kanıtlara ulaşılmıştır.

Uluslararası göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi nedensellik ile açıklamaya çalışan diğer bir çalışma Morley’in (2012) panel ARDL yaklaşımını kullandığı araştırmasıdır. Avustralya, ABD ve Kanada’nın 1932-2002 yıllarına ait verilerini kullanan Morley, uzun vadede göç ve ekonomik büyüme arasında nedensellik olduğu varsayımına ulaşmıştır.

Di Maria ve Lazarova (2012), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, beyin göçünün büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmalarında 1970, 1980, 1985, 1990, 1995, 1996 ve 1997 verilerini kullanarak EKK veri analizi uygulamışlardır. Sonuçta en az ve en çok gelişmiş ülkeler zarar görürken, orta seviye gelişmiş ülkelerin yarar sağladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Cooray (2012), tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada, göçmen dövizleri, büyüme modeli değişkenlerine dâhil edilmiştir. Bu araştırma, 1970-2008 yılları arasındaki Güney Asya ekonomisini panel veri analizi ile gözlemlemektedir. Bu yöntemle göçmen getirilerinin ekonomik büyümeye olumlu katkısı ispat edilmiştir.

Chletsos ve Roupakias (2012), Yunanistan’a gelen göçmenlerin işsizlik ve kişi başına düşen reel GSYİH ile olan ilişkisini 1980-2011 verileri ile araştırmışlardır. Verilere, ş bütünlüme analizi, Granger nedensellik testini uygulamışlardır. Sonuçta, işsizlik ve ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine ulaşamamışlardır.

Kundu, Banu ve Sehreen (2012), 1976-2010 yılları arasında Bangladeş’e gönderilen işçi dövizlerinin makro ekonomik belirleyicilerini araştırmışlardır. Çoklu regresyon kullanarak analiz gerçekleştirmişlerdir. Sonuçta göçmenlerin havalelerinin hem kısa vadede hem de uzun vadede GSYİH büyümesi üzerinde olumlu ve dış rezervler üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Nyamongo, Misati, Kipyegon ve Ndirangu (2012), Afrika kıtasında yer alan 36 ülkenin 1980-2009 yılları arasındaki verilerini kullanmışlardır. Göçmen havalelerinin ve finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini panel veri yöntemi ile araştırmışlardır. Göçmen

havalelerinin, ekonomik büyüme ve finansal gelişme üzerindeki etkisinin zayıf olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Chen ve Fang (2013), uluslararası göçün ekonomiye olan etkisini demografik hareketlerle ele almıştır. Yazarlar yerli halk ile göç eden kesimin doğurganlık oranlarının farklı olabileceği üzerinde durmuştur. Bununla beraber doğurganlık ilerleyen yıllarda işsizlik, vergi mükellefiyeti, sosyal güvenliğin maliyeti gibi konulara doğrudan etki etmektedir. Bir başka ulaşılan sonuç, göçmenlerin ekonomiye dâhil edilmelerinin açık ekonomilerde, kapalı ekonomilere nazaran daha fazla büyümeye vesile olacağıdır. Genç göçmenlerin yaşlılardan sayıca fazla olması uluslararası göç alan açık ekonomili bir ülkede GSMH büyüme oranlarına olumlu yönde bir etki edecektir. Uluslararası göç politikaları ile ilgili son olarak, göç oranı arttıkça ilk başta işçi başına GSMH oranlarının azalacağı ancak göçmenlerin ekonomiye olan olumlu etkileri ile daha sonra artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Ager ve Brückner (2013), ekonomik büyümeyi kültürel çeşitlilik ile açıklayan araştırma örnekleme olarak ABD örneği ele alınmıştır. Veri olarak 1870-1920 döneminde ABD'ye olan göç kullanılmıştır. Kültürel çeşitliliğin etkileri asimile olma ve kutuplaşma parametreleri üzerinden analiz edilerek farklı kültürlerin birleşmesinin üretim artışına; kutuplaşmanın ise çıktıyı azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Boubtane, Coulibaly ve Rault (2013) tarafından panel Granger nedensellik test yaklaşımı kullanılan bir başka çalışmada göç, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Örneklem olarak 22 OECD ülkesinin 1980-2005 yılları arasındaki veriler kullanılarak yapılan incelemede sadece Portekiz'de göçün işsizliğe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Portekiz'in aksine Fransa, İzlanda, Norveç ve İngiltere'de göç büyümeyi desteklerken diğer ülkelerde göçün herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ekonomik gelir ve işsizliği göçün nasıl etkilediğini analiz eden Mihi-Ramirez, Rudzionis ve Kumpikaite (2014) çalışmasında, korelasyon analizi ile gelir ve işsizliğin göç ve göçü etkileyen nedenler olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmasının sonucunda düşük gelirli olanların daha çok göç ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik büyüme veya gerilemeye gelecek olursak, göçün sonucunda ortaya çıkmış olan gelir ve işsizlik oranlarının belirleyici olacağını savunmuştur.

Latif (2015), Kanada'ya olan göçün işsizlik oranına olan etkisini panel veri analizi kullanarak yaptığı çalışmada, kısa vadede işsizlik oranlarının arttığı gözlemlenmiştir. Bunun sebebi olarak Kanadalı işverenlerin ülke dışı tecrübeye itibar etmediği gösterilmiştir. Ancak uzun vadede ülkede kazanılan tecrübe ve eğitimin neticesi olarak istihdam oranlarının pozitif manada arttığı gözlemlenmiştir.

Bove ve Elia (2017) çalışmasında, kültürel çeşitliliğin ekonomik gelişime ne ölçüde etkilediğini araştırmışlardır. 1960-2010 yılları arasındaki fraksiyonelleşme ve kutuplaşma parametreleri kullanılarak göçün ekonomiye olan etkisi bulunmak istenmiştir. ABD, Avrupa ve Afrika ülkelerinden oluşan 27'si yüksek gelirli olmak üzere 135 ülkenin verileri kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın neticesinde sosyal çeşitliliğin toplumsal düzeni olumsuz etkileyerek uyum sonucu oluşturacağı ve ekonomik kalkınmanın aleyhinde sonuçlanacağını belirtmişlerdir.

Tarashev ve Jabbar (2018) yaptıkları çalışmada, göçün işgücüne olan katkısını ölçebilmek adına "Konumsal Oyunlar Teorisinin" varsayımlarına dayanarak göç alan ülkelerin sosyo-ekonomik farklılıklarına göre göç akışlarını analiz eden bir model tasarlamışlardır. Ayrıca farklı göç teorileri kullanılarak göçmen davranışlarını analiz etmişlerdir. Son olarak Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonunu baz alan bir yaklaşım kullanılarak göçün sosyo-ekonomik etkileri incelenmiştir.

Meçik ve Koyuncu (2020), Türkiye’de dış göçün ekonomik büyüme ile ilişkisi araştırmışlardır. 1991-2018 yılları arasında toplam göçmen nüfusu ve gayrisafi yurtiçi hasıla verilerini kullanarak, Toda-Yamamoto nedensellik yöntemi ile iki değişken arasındaki nedensellik ilişkisinin yönü tespit etmişlerdir. Sonuçta, göçten ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır.

Örneklem olarak Türkiye’nin baz alındığı Engin ve Konuk (2020) çalışmasında, göçün Türkiye’de ekonomi ve işsizliğe ne derecede etki ettiği ölçülmek istenmiştir. İncelemede 1995-2019 döneminin verileri kullanılmıştır. Çalışma yöntem olarak ADF Birim Kök Testi ve Johansen Eş Bütünleşme Analizi izlenerek gerçekleştirilmiştir.

Şahin, Aktaş ve Rad (2021), Türkiye’de 1988-2019 yılları arasında istihdam ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Todaro paradoksu çerçevesinde incelemişlerdir. EKK yöntemi ile analizi gerçekleştirmişlerdir. Sonuçta, kentsel istihdam oranı ile kırsal nüfusun toplam nüfustaki payı ve işsizlik oranı arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. METODOLOJİ

Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan⁵ Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışma panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri ile tahmin edilecektir.

Doğrusal olmayan panel veri modelleri olarak da bilinen sınırlı bağımlı değişkenli panel modelleri, son yıllarda mikro ekonometri çalışmalarında oldukça yaygın olarak da kullanılmaktadır. Nitel tercih modellerinde bağımlı değişken t zamanında i. birim için olay gerçekleşmişse 1, gerçekleşmemişse 0 değerini alarak olasılık modeli şeklinde ifade edilir. Y_{it} ’nin 1 değerini alma olasılığı P_{it} , Y_{it} ’nin 0 değerini alma olasılığı ise $1-P_{it}$ olarak ifade edilmektedir (Tatoğlu, 2021:161)

Panel logit model çerçevesinde rassal etkiler v_i için, normal dağılım varsayımı altında $N(0, \sigma_v^2)$;

$$\Pr(y_{i1}, \dots, y_{in_i} | x_{i1}, \dots, x_{in_i}) = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

Burada;

$$F(y, z) = \begin{cases} \frac{1}{1 + \exp(-z)} & \text{Eğer } y \neq 0 \\ \frac{1}{1 + \exp(z)} & \text{Diğer durumlarda} \end{cases}$$

Panel olabilirlik l_i ise aşağıdaki gibi verilir:

⁵ AB aday ülkeler kategorisinde yer alan ülkeler: Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye. AB potansiyel ülkeler kategorisinde yer alan ülkeler: Bosna Hersek ve Kosova. (Aday ülkeler ve potansiyel aday ülkeler, aday ülke kategorisinde değerlendirilmiştir. Kaynak: https://www.ab.gov.tr/aday-ulkeler_265.html)

$$l_i = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

$$\equiv \int_{-\infty}^{\infty} g(y_{it}, x_{it}, v_i) dv_i$$

Bu integral, M-noktası Gauss-Hermite karesi ile yaklaşık olarak hesaplanabilir:

$$\int_{-\infty}^{\infty} e^{-x^2} h(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* h(a_m^*)$$

Böylece aşağıdaki ifadeye eşdeğer bir ifade oluşur:

$$\int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* \exp\left\{(a_m^*)^2\right\} f(a_m^*)$$

Burada w_m^* , karesel ağırlıkları ve a_m^* ise karesel apsileri gösterir. Log en çok olabilirliği ifade eden L_i panel seviyesindeki l_i 'nin en çok olabilirliklerinin toplamıdır (StataCorp. 2015:261).

Panel probit model çerçevesinde rassal etkiler v_i için, normal dağılım varsayımı altında $N(0, \sigma_v^2)$;

$$\Pr(y_{i1}, \dots, y_{in_i} | x_{i1}, \dots, x_{in_i}) = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

Burada;

$$F(y, z) = \begin{cases} \Phi(z) & \text{Eğer } y \neq 0 \\ 1 - \Phi(z) & \text{Diğer durumlarda} \end{cases}$$

Φ ise kümülatif normal dağılımı ifade etmektedir. Panel olabilirlik l_i ise aşağıdaki gibi verilir:

$$l_i = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

$$\equiv \int_{-\infty}^{\infty} g(y_{it}, x_{it}, v_i) dv_i$$

Bu integral, M-noktası Gauss-Hermite karesi ile yaklaşık olarak hesaplanabilir:

$$\int_{-\infty}^{\infty} e^{-x^2} h(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* h(a_m^*)$$

Böylece aşağıdaki ifadeye eşdeğer bir ifade oluşur:

$$\int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* \exp\left\{(a_m^*)^2\right\} f(a_m^*)$$

burada w_m^* , karesel ağırlıkları ve a_m^* ise karesel apsileri gösterir. Log en çok olabilirliği ifade eden L_i panel seviyesindeki l_i 'nin en çok olabilirliklerinin toplamıdır (StataCorp. 2015:377).

4.1. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. “Nitel Tercih Modeli ile Uluslararası Göç, İstihdam ve Mobil Telefon Abonelikleri İlişkisi: AB Aday Ülkeler Kapsamında Bir Uygulama” adlı çalışma açık erişim verilerinden model test çalışmasıdır. Dolayısıyla etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

5. UYGULAMA

Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisinin araştırıldığını bu çalışma panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri ile tahmin edilecektir. Paneli oluşturan kesitler, belirli bir gruptan ancak bazı kesitler eksik olduğundan (Örnekleme yer alan Sırbistan, Kosova ve Karadağ’ın verilerine ulaşılamamıştır) için rassal etkiler tahmincisi kullanılmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki model tahmin edilecektir:

$$Gö_{it} = \beta_0 + \beta_1 İs_{it} + \beta_2 Mo_{it} + u_{it}$$

$Gö$; bir sonraki dönem için ülkeye gelen göç sayısında artış olduğunda 1, azalış olduğunda 0 değerini alan ikili bir değişken, $İs$; işgücüne katılım sayısı (toplam) ve Mo ise mobil telefon abone sayısı (toplam), u ise hata terimini ifade etmektedir. $İs$ gücüne katılım sayısı (toplam) ve mobil telefon abone sayısı (toplam) değişkenlerinin logaritması alınarak modele dahil edilmiştir. Veriler, Dünya Bankası ve Uluslararası Göç veri tabanından elde edilmiş ve enterpolasyon yöntemi ile tarafımızca hesaplanmıştır. Panel veri analizinde zaman boyutunun 20’den az olması durumunda birim kök analizinin yapılması tavsiye edilmemektedir. Bu nedenle çalışmamızda birim kök analizi yapılmamıştır.

Modelde yer alan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Modelde Yer Alan Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Gö	İs	Mo
Ortalama	0.53	6.39	6.04
Medyan	1.00	6.14	6.26
Maksimum	1.00	7.44	7.84
Minimum	0.00	5.91	3.02
Std. Sap.	0.50	0.57	1.18
Basıklık	-0.11	1.09	-0.67
Çarpıklık	1.01	2.30	3.18
Toplam	40.00	485.79	459.36
Hata Kare. Topl.	18.95	24.26	103.63
Gözlem Sayısı	76.00	76.00	76.00

Tablo 2’de yer alan tanımlayıcı istatistiklere ilişkin bulgular incelendiğinde, 2002-2020 zaman dilimi için logaritması alınmış iş gücüne katılımın ortalaması 6.39 standart sapması 0.57,

logaritması alınmış mobil telefon aboneliklerinin ortalaması 6.04 ve standart sapması ise 1.18'dir.

Modelde yer alan değişkenler arası korelasyon matrisi değerleri tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Değişkenler Arası Korelasyon Sonuçları

Korelasyon	Gö	İs	Mo
Gö	1.00		
İs	0.23	1.00	
Mo	-0.09	0.61	1.00

Tablo 3'te yer alan korelasyon değerleri incelendiğinde göç ve iş gücü arasında pozitif yönlü ve düşük, göç ile mobil telefon abonelikleri arasında ise negatif yönlü ve çok düşük, iş gücü ile mobil telefon abonelikleri arasında ise pozitif yönlü ve orta derecede bir ilişki söz konusudur. İlgili modele ilişkin panel logit tahmin sonuçları tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Panel Logit Sonuçları (Bahis Oranları)

Panel Logit Sonuçları (Bahis Oranı Sonuçları)						
Bağımlı Değ.:Gö	OR	Std. Ha.	z	P>z	[%95 Güv. Aralı.]	
Sabit	0.00***	0.00	-2.37	0.02	0.00	0.30
İs	6.03***	3.59	3.02	0.00	1.88	19.38
Mo	0.49***	0.14	-2.42	0.02	0.27	0.87
Wald Test	9.46 (0.00)					
/lnsig2u	-15.27	93.06				
Sigma_u	0.00048	0.02				
Rho	0.00	0.00				
Panel Logit Sonuçları						
Bağımlı Değ.:Gö	Kat.	Std. Ha.	z	P>z	[%95 Güv. Aralı.]	
Sabit	-6.99***	2.95	-2.37	0.02	-12.78	-1.20
İs	1.80***	0.60	3.02	0.00	0.63	2.96
Mo	-0.72***	0.30	-2.42	0.02	-1.30	-0.14
Wald Test	9.46 (0.00)					
/lnsig2u	-15.27	93.06				
Sigma_u	0.00048	0.02				
Rho	0.00	0.00				

Tesadüfi etkiler varsayımı ile tahmin edilen panel logit sonuçları incelendiğinde modelin genel anlamlılığını sınamak için kullanılan Wald test istatistiği 9.46 ve olasılık değeri ise 0.00'dır. Bu durum modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Logit modellerde parametreler yerine bahis oranlarının yorumlamalarda kullanılması daha doğru olduğundan ilgili sonuç tablosunda bahis oranları da (OR) yer almaktadır. İş gücü katsayısı 1'den büyüktür ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. İşgücünde meydana gelebilecek bir artış göçün artma olasılığını yaklaşık 6 kat daha fazla arttırmaktadır. Bu durumda iş gücü değişkeni göçü açıklamada önemli bir etkiye sahiptir. Mobil telefon kullanıcı sayısı değişkenine ait katsayı ise

1'den küçük ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Mobil kullanıcı sayısındaki artış ise göç değişkenindeki artış olasılığını 2.04 kat azaltmaktadır.

Tablo 5. Panel Probit Sonuçları

Bağımlı Değ.:Gö	Kat.	Std. Ha.	z	P>z	[%95 Güv. Aralı.]	
Sabit	-3.95***	1.70	-2.32	0.02	-7.29	-0.61
İs	1.02***	0.33	3.13	0.00	0.38	1.67
Mo	-0.42***	0.17	-2.43	0.02	-0.75	-0.08
Wald Test	10.26 (0.00)					
/lnsig2u	-15.92					
Sigma_u	0.00034					
Rho	0.00					

Panel probit sonuçları incelendiğinde iş gücü ve mobil telefon aboneleri değişkenleri nitel bağımlı değişkeni yani göçü açıklamada anlamlıdır. Wald testi de anlamlı sonuç vermiştir.

6. SONUÇ

Uluslararası göç, insanlığın başlangıcından bugüne kadar ülkeleri, toplumları ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçları ile etkileyen bir olgudur. Günümüzde zorunlu göçler, kaynak ülkedeki savaş ve çatışma ortamından kaçmanın yanında hedef ülkedeki, ticaret ve sermaye hareketliliğindeki artışlardan kaynaklanmaktadır. Göç olgusu arttıkça, göçmenler istihdamdaki artış ve azalışların hem nedeni hem de sonucu olmaktadır. Bu nedenle literatürde uluslararası göçün ekonomik faktörlerle özellikle de istihdamla arasındaki ilişkiler konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Gerçekleştirilen analiz ile, iş gücü ve mobil telefon abonelik değişkenlerinin, göçü açıklamada anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İş gücü katsayısı 1'den büyüktür ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. İşgücünde meydana gelebilecek bir artış, göçün artma olasılığını yaklaşık 6 kat daha fazla arttırmaktadır. Bu durumda iş gücü değişkeni göçü açıklamada önemli bir etkiye sahiptir. İşgücü ve göç arasında elde edilen sonuç literatürdeki pek çok çalışmayı desteklemektedir. Gerçekleştirdiğimiz çalışmada, kullandığımız bir başka değişken, mobil telefon aboneliğidir. Literatürde ulaştığımız kaynaklarda, bu değişkenin kullanıldığı bir çalışmaya rastlanmasına rağmen genel kanı, mobil telefon aboneliği ve göç arasında pozitif ilişkiye ulaşılacağı yönündedir. Ancak gerçekleştirdiğimiz analiz ile, mobil telefon abonelik değişkeni, göçü açıklamada anlamlı bulunmakla beraber, mobil kullanıcı sayısındaki artışın göç değişkenindeki artış olasılığını 2.04 kat azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Uluslararası göç arttıkça haberleşme ihtiyacı artmaktadır. Ancak göçmenlerin, kayıtlı bir adresinin bulunmaması veya kayıtlı adresi bulunanlarında adreslerini paylaşmak istememeleri gibi nedenlerle, gerçekleştirdiğimiz analizde mobil telefon kayıtları ve göç arasında negatif yönlü bir ilişkiye ulaşılmıştır. Bu konuda resmi veri bulunmamakla beraber, göçmenlerin kullanmış oldukları telefonların, Türkiye'de bulunan arkadaş, akraba v.b. gibi tanıdıklarına ait olduğu, bu nedenle analizde, mobil telefon aboneliği artarken göç olasılığının azaldığı yönündeki negatif ilişkiye ulaşıldığı düşünülmektedir.

Çalışma gerçekleştirilirken, literatürde benzer çalışmalarda kullanılan değişkenlerden farklı olarak makro verilerin yanında, mikro ekonometrik mobil telefon aboneliği verisi kullanılmıştır. Bu yönü ile nitel tercih modeli uyguladığımız araştırmada, makro ekonometri

uygulamasının yanında mikro ekonometrik sonuca da ulaşılmıştır. Bu bağlamda, çalışmamızın literatüre katkı sunması beklenmektedir.

Etik Beyanı: Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Ayrıca çalışma açık erişim verilerinden model test çalışmasıdır. Dolayısıyla etik kurul izni gerektiren veri ve analizleri kapsamadığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Ager, P. & Brückner, M. (2013, September). Cultural diversity and economic growth: evidence from the US. *European Economic Review*, 64, 76-97.
- Aktaş, M. T. (2015). Göç olgusu ekonomik kalkınmada itici güç olabilir mi? *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(7), 37-48.
- Boubtane, E., Coulibaly, D. & Rault, C. (2013). Immigration, unemployment and gdp in the host country: bootstrap panel granger causality analysis on OECD countries. *Economic Modelling*, 33, 261–269.
- Bove, V. & Elia, L. (2017). Migration, diversity, and economic growth. *World Development*, 89, 227- 239.
- Chen, H.-j. & Fang, I.-H. (2013). Migration, social security, and economic growth. *Economic Modelling*, 32 (C), 386-399.
- Chletsos, M. & Roupakias, S. (2012). *Immigration, unemployment and growth: empirical evidence from Greece*. MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Paper No. 39927, posted 08 Jul 2012 07:26 UTC
- Cooray, A. (2012). The Impact of migrant remittances on economic growth: evidence from south asia. *Review of International Economics*, 5(20), 985-998.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 175-204. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/21491/230375>
- Di Maria, C. & Lazarova, E. A. (2012). Migration, human capital formation, and growth: an empirical investigation. *World Development*, 40(5), 938-955.
- Dolado, J., Goria, A. & Ichino, A. (1994). Immigration, human capital and growth in the host country. *Journal of Population Economics* 7, 193-215.
- Dustmann, C., Fabbri, F. & Preston, I. (2005). The impact of immigration on the British labour market. *The Economic Journal*, 115(507), F324-F341.
- Engin, C. & Konuk, T. (2020). Türkiye ekonomisinde uluslararası göçün işsizlik ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: ekonometrik bir analiz. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(10), 103-123.
- Eren, A. A. (2021). Malthus ve Marx'da nüfus, istihdam ve suç: 2011 sonrası Türkiye'ye gelen göçmenlerin ekonomik etkileri. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 23-36.
- Göç Terimleri Sözlüğü. (2021). Erişim Tarihi: 07.10.2021, www.turkey.iom.int: http://www.turkey.iom.int/documents/goc_terimleri_sozlugu.pdf No:18

- G unay, E. &  elik, O. (2021). Yakın tarihte Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye gücün çekim modeli ile analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 505-524.
- Kelley, A. C. (1965). International migration and economic growth: Australia, 1865–1935. *The Journal of Economic History*, 25(3), 333-354.
- Kemnitz, A. (2001). Endogenous growth and the gains from immigration. *Economics Letters*, 72(2), 215-218.
- Kır aç, İ. (2017). *Yönetişim ve yetenek eksenli bir bakışla mülteci sorununun  oz m : Aziz Mahmud Hüdayi vakfı  rneđi*. (YayınlanmamıŐ yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de gücü olgusu, gücü edenlerin kentlere olan etkileri ve  oz m  nerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, III (3), 173-175.
- Kundu, N., Banu, A. & Sehreen, F. (2012). Workers' remittances impact on the economic growth: Evidence from capital inflows in Bangladesh. *MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Paper No. 65340*, posted 01 Jul 2015 05:34 UTC
- Latif, E. (2015). The relationship between immigration and unemployment: panel data evidence from Canada. *Economic Modelling*, 50, 162–167.
- Marr, W. L. & Siklos, P. L. (1994). The link between immigration and unemployment in Canada. *Journal of Policy Modeling*, 16(1), 1-25.
- Me ik, O. & Koyuncu, T. (2020). Türkiye'de g c  ve ekonomik büyüme ilişkisi: Toda-Yamamoto nedensellik testi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(3), 2618 - 2635.
- Mihi-Ramirez, A., Rudzionis, A. & Kumpikaite, V. (2014). European economic migration flow, earnings and unemployment in decade of 2000. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 110, 122-129.
- Morley, B. (2006). Causality between economic growth and immigration: an ARDL bounds testing approach. *Economics Letters*, 90(1),72-76.
- Nyamongo, E. M., Misati, R. N., Kipyegon, L. & Ndirangu, L. (2012). Remittances, financial development and economic growth in Africa. *Journal of Economics and Business*, 64(3), 240-260.
- Özdil, S. (2019). ABD İŞgücü piyasasında ücretler ve gücü ilişkisi: Neoklasik gücü teorisi. *Ekonomi Politika ve Finans AraŐtırmaları Dergisi*, 4(2), 264-276.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de i  gücü olgusu ve kentleŐme. *Türkiyat AraŐtırmaları Dergisi*, 5, 1-13.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası gücü olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye gücü  rneđi. *KM  Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- StataCorp. (2015). *Stata longitudinal-data/panel-data reference manual: release 14. statistical software*. College Station, TX: StataCorp LP.
- Şahin, A., Aktaş, E. & Rad, S. T. (2021). Türkiye'de kırdan kente gücü-işsizlik: Todaro paradoksu. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 27(1), 9-14.
- Tatoğlu, F. Y. (2012) *İleri panel veri analizi stata uygulamalı*. İstanbul: Beta Basım.

- Tarashev, A. A. & Jabbar, J. B. (2018). Dynamic modeling of labor migration impact on the economic system development. *IFAC Papers OnLine*, 32(51), 407–412.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç Dairesi Başkanlığı, (2021), G   tarihi. <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> (Erişim Tarihi: 04.10.2021)
- Türk Dil Kurumu (2021) Erişim tarihi: 01.10.2021, www.tdk.gov.tr, 2021.
- Yıldırımog lu, H. (2005). Uluslararası emek g  u “Almanya’ya Türk emek g  u”. *Kamuİş İř Hukuku ve İktisat Dergisi*, VIII, 1-24.